

První generace amerických neokonzervativců: mezi konzervativci a liberály

LUKÁŠ HODER*

Abstract: The First Generation of American Neoconservatives

The paper searches for the essentials of the American neoconservative movement. The article focuses on the beginnings of the first generation, the “godfathers” of the movement, and especially the personality and life of Irving Kristol. First the article analyses the pre-neoconservative situation in United States. The roots of the movement are found in the liberal environment and its break-up in the reality of the turbulent Sixties. The development of the neoconservative movement through various concepts of domestic and foreign policy is described in the context of conservative-liberal struggle in the USA, while the position of neoconservatives is compared to these orientations. The long evolution of opinions and orientations of Irving Kristol is interpreted as a typical feature of the whole movement, and his life serves as the guide for the concept of the paper. The article presents the main eight fundamentals of the neoconservative movement formulated by Irving Kristol, and the study is concluded with a short section focused on the foreign policy opinions of the movement during the Reagan administration.

Keywords: neoconservative movement, Irving Kristol, American conservatism and liberalism, capitalism, American foreign policy.

*Jsem socialistou na poli ekonomie, liberálem v politice
a konzervativcem v oblasti kultury.*

DANIEL BELL

1. Úvodem

V současném kontextu post-válečné rekonstrukce Afghánistánu a Iráku je ve světě mediálních zkratkách v podstatě zřejmé, kdo jsou američtí neokonzervativci. V protikladu k zahraničně politickým „holubicím“ v rámci amerických administrativ jsou považováni za „jestřáby“ prosazující násilnou demokratizaci širšího Středního východu, případně i celého světa. Mnozí pak znají i koncept Spojených států jako „benevolentního hegemonu“ prosazovaný například Robertem Kaganem nebo Williamem Kristolem. (viz například Kagan 2003 nebo Kagan

* Autor je studentem mezinárodních vztahů a práva na Masarykově universitě a šéfredaktorem student-ského webového časopisu Global Politics. E-mail: lomax@mail.muni.cz.

– Kristol 1996) Z hlediska Evropana je pak nálepka (neo)konzervativní zcela odpovídající působení těchto jestřábů v republikánské administrativě George W. Bushe a tato „klika“ je pak považována za samozřejmou součást konzervativní Republikánské strany. Avšak tak tomu vždy nebylo.

V této práci se nebudu zabývat druhou generací neokonzervativců¹, kteří jsou známi spíše jako architekti války v Iráku nebo kontroverzní zastánci hegemonního postavení USA. Budu mluvit o jejich předchůdcích, původně liberálech 60. let, kteří neokonzervativní hnutí vytvořili v liberálně levicovém prostředí, provedli jej Demokratickou stranou, aby nakonec zamířili k republikánům.

Pokud v této práci mluvím o neokonzervativním „hnutí“, jde o širší význam tohoto pojmu. Především v první fázi totiž nešlo o koherentní, organizované hnutí, které by mělo svůj jednotný program. Ostatně takové jednoty neokonzervativci nikdy nedosáhli a tímto způsobem (neorganizovanou) realitu popisují i samotní „otcové zakladatelé“ Irving Kristol a Norman Podhoretz. Široké vymezení neokonzervativní vlny tak zahrnuje v mnoha ohledech odlišné myslitele, politiky a dokonce i odboráře, kteří však měli na mnohé zásadní otázky shodné názory. Během prvních let šlo spíše o „intelektuální proud“ liberálů svého druhu. Od 70. let pak tato první generace dostává jasnější formu a profiluje se stále více v oblasti zahraniční politiky.

Za první generaci neokonzervativců budu v tomto textu považovat především „otce zakladatele“ hnutí – Irvinga Kristola a jeho spolupracovníky z časopisu *The Public Interest*, Normana Podhoretze a mnohé autory z okruhu magazínu *Commentary* nebo také některé demokratické politiky jako byl senátor Daniel Patrick Moynihan, případně i senátor Henry Jackson, který však byl spíše učitelem některých neokonzervativců a jejich politickým spojencem. V jeho osobě také vidím jeden ze zásadních impulsů pro vznik druhé generace neokonzervativců – jestřábů. Podle vymezení Seymoura M. Lipseta² zařadím do počátků vzniku a působení první neokonzervativní vlny i některé antikomunistické sociální demokraty nebo představitele odborů. Některé z těchto „levicověji“ orientovaných osobností se z tohoto hnutí postupně odkláněly a samotní neokonzervativci se stále silněji posouvali doprava – k Republikánské straně. Mnozí z neokonzervativců první vlny pak v 70. a 80. letech dosáhli vysokých politických a vládních pozic a významně ovlivňovali politiku amerických administrativ.

2. Počátky

Otcové zakladatelé a zástupci první generace neokonzervatismu vyrostli z levicově liberálního tábora. Většina z nich začínala jako umírnění socialisté, levicovní liberálové a nebo v mládí dokonce působili na radikální levici (trockisté třicátých let jako Seymour Martin Lipset, Daniel Bell nebo Irving Kristol³). Tito liberálové se v 60. letech v americkém prostředí nacházeli spíše (a někdy i výrazněji) nalevo od středu na levo-pravé ose. Podobně jako ve 30. letech, kdy stalinské procesy způsobily zlom v tehdy ve Spojených státech rozšířeném radikálně levicovém táboře, tak i rostoucí radikalizace Nové levice a ohrožení komunismem rozštěpila americkou levicově liberální scénu. Během 60. let docházelo ve Spojených státech k zásadním politickým i celospolečenským posunům, které byly provokovány značně polarizačním hnutím za občanská práva. (Lipset 2003: 191–192) To oproti situaci během klidných 50. let vyvolávalo značné kontroverze, získalo si postupně širokou podporu studentů a zpoli-

tizovalo universitní prostředí spolu s velkou částí veřejného prostoru⁴. Dalším akcelerátorem se později stalo protiválečné hnutí odsuzující americké angažmá ve Vietnamu. Tyto sociální pohyby získávaly na síle a postupně se k nim začala připojovat hnutí za ženská práva, za práva homosexuálů, ochránci životního prostředí nebo propagátoři mnohvrstevnatého mravního relativismu. Mnozí členové širokého liberálního prostředí se bránili před útoky radikálů, vládnoucí Demokraté si s tímto hnutím nedovedli poradit a konzervativní myslitelé a politici rázně odsuzovali communism-friendly postoje mladých. (Buchanan 2004)

Na počátku intervence v jihovýchodní Asii sice většina americké nekomunistické levice vojenský zásah podporovala⁵, avšak protahování americké vojenské přítomnosti, její krvavé neúspěchy a nesmířitelné postoje radikálů začaly působit jako zásadní štěpící linie. Americký levicový liberalismus se rozštěpil, zradikalizoval a určil tak stranu na bojišti mnoha antikomunistickým liberálům, kteří se už za liberály považovat nemohli. Bývalí liberálové se tak ocitli na opačné straně barikády vůči novým radikálům a cítili se „přepadeni realitou“. (Barry 2005)

3. Nová nálepka pro staré liberály

Šedesátá léta sice nechala vzniknout neokonzervativnímu hnutí, ale samotný název tohoto proudu měl vlastní osud a začal se používat až v 70. letech. Nálepka „neokonzervatismus“ se původně rozšířila v socialistickém/sociálně demokratickém prostředí⁶. Americká socialistická strana se totiž také nevyhnula štěpení na levice a v roce 1972 se rozpadla na dvě nástupnické organizace – Americké sociální demokraty a Demokratické socialisty. (Lipset 2003: 201–203) Mnozí sociální demokraté se vehementně snažili nasednout do revolučního vlaku a vymezit se tak vůči svým „pravcovým“ kolegům, kteří podporovali válku ve Vietnamu. Tito „válečníci“, Američtí sociální demokraté (Tom Kahn, Rachele Horowitz, Sidney Hook, Bayard Rustin nebo Carl Gershman), byli označeni za „neo-konzervativce“, za novou součást válečnického konzervativního establishmentu. Nová nálepka přirozeně měla pejorativní význam, a takto označení liberálové měli být odkopnuti z pokrokového hnutí. Nový termín vymysleli a energicky razili šéfové konkurenčních Demokratických socialistů (Michael Harrington, Irving Howe a redakční okruh časopisu Dissent⁷). Neokonzervativní sociální demokraté se tedy v duchu své hereze zapojili do snahy ovlivnit vládní instituce a federální politiku. Výrazně podporovali polské hnutí Solidarita, působili v antikomunistické odborové centrále AFL–CIO a získali vliv v rámci politiky prezidenta Reagana⁸. Jejich předseda Carl Gershman (1974–1980) podporoval předního „jestřába“ Demokratické strany – konzervativního senátora H. Jacksona v jeho zahraničně politických názorech. Sociální demokraty byli původně i významní neokonzervativní členové Reaganovy administrativy Jeane Kirkpatrick (americká velvyslankyně u OSN) nebo Elliott Abrams (vysoké funkce na ministerstvu zahraničí), kteří později vstoupili do Republikánské strany.

Mnozí neokonzervativci však i přes udílení nových nálepek logicky zůstali v náručí Demokratické strany, v umírněně levicovém liberálním (sociálně demokratickém) táboře a nebo v prostředí amerických odborů. Někteří se navíc s kontroverzní nálepkou nikdy neztotožnili a vydávali se například za „moderní typ wilsonovského progresivisty“ – Daniel Patrick Moynihan a nebo za „pravcově zaměřeného sociálního demokrata“ – Daniel Bell. (Lipset 2003: 206)

4. Irving Kristol

Irving Kristol, všestranný intelektuál, novinář a profesor sociálních věd, je obecně považován za „duchovního otce“ neokonzervatismu. Jeho ideologické proměny, během kterých prošel od radikální levice až ke členství v Republikánské straně, pregnančně vypovídají o posunu, který kulturně konzervativní liberálové během 60. a 70. let absolvovali. Osobnost Irvinga Kristola a jeho životní osudy zcela jedinečně a často až symbolicky poukazují na typické znaky neokonzervativního proudu.

Irving Kristol se narodil v roce 1920 v New York City do neortodoxní židovské rodiny. (Kristol 1999: 3) Chudé poměry brooklynských „brlohů“, jak svůj domov nazval v jednom autobiografickém článku, ukazovaly na sociální původ budoucích neokonzervativců, kteří se o třicet let později měli stát páteří redakce magazínu *The Public Interest*. Chudí vysokoškolští studenti třicátých let byli nejen ovlivněni tehdy silnou radikálně levicovou „módou“ mezi americkými intelektuály, ale přirozeně cítili náklonnost k programům New Deal a k demokratickému prezidentovi F. D. Rooseveltovi. (Kristol 1999: 473) Kristol se během svých studií na newyorské City College⁹ stal součástí trockistické buňky (byl i členem 4. internacionály) a vedle něj se zde objevili význační sociologové druhé poloviny 20. století jako Seymour Martin Lipset, Daniel Bell, Nathan Glazer nebo¹⁰ i Irving Howe, který bude v 70. letech jakožto sociální demokrat šířit nálepku „neokonzervatismus“. Trockistické začátky však nepůsobily jen jako „mladický experiment“, ale měly i důležité důsledky. Nejen proto, že o sedmdesát let později bude druhá generace obviňována ze slepého „marxistického“ radikalismu, (Barša 2003: 113) ale i kvůli jejich vlastní ideové (tzn. anti-stalinistické) stabilitě. Na City College totiž kromě trockistů existovala pouze jedna podobně pevně ideologicky jednotná skupina – stalinisté. (Kristol 1983: 7) Kristolova skupina se tak hned od studentských počátků stala silně anti-stalinistickou, a to z té nejpovolanější strany obdivovatelů „pravého“ revolučního náře L. D. Trockého. Z dlouhých ideologických debat během vysokoškolského studia tak vyplynula nejen podrobná znalost podstaty stalinistického komunismu, ale (nyní nejspíš opravdově marxistické) zapálení pro „tah na branku“ nebo „pozitivní ideologičnost“, které se budou neokonzervativcům hodit v 70. letech, při reformě atmosféry v „zatuchlé“ Republikánské straně.

Sociální původ chudých studentů předznamenával jejich budoucí orientaci, stal se jedním z podstatných rysů neokonzervativního smýšlení a jistě také ovlivnil počáteční příklon k levici – socialismu i trockismu. (Kristol 1999: 3–5, Novak 1992: 22–23, Bell 1999: 323) Sociologové jako S. M. Lipset, D. Bell, W. Q. Wilson nebo N. Glazer se později ve svých studiích často zabývali sociálními problémy etnických a jiných minorit, znevýhodněnými skupinami (Glazer – Moynihan 1963), životními podmínkami imigrantů a vhodnou vládní politikou vůči nim (Glazer 1985), kriminalitou (Wilson 1970) nebo problémy městské zástavby a bydlení. (Moynihan 1970, Glazer 1970) Mnozí z neokonzervativců také pocházeli z židovských rodin, a tak se přirozeně zařadili do židovsko-levicového intelektuálního prostředí v New Yorku. Působili v „židovském“ magazínu *Commentary*, komentovali kulturu a otázky víry. Tato skutečnost byla opět po mnoha letech zdůrazňována vzhledem k „aférám“ vlivných vládních představitelů z druhé generace neokonzervativců v souvislosti s nadstandardním poskytováním podpory Izraeli. Židovství první generace však nebylo zásadním aspektem celého hnutí, přičemž mnozí jeho významní členové byli nežidé nebo katolíci¹¹.

Trockistický zápal některých mladých neokonzervativců postupně slábl a u Irvinga Kristola byl uhašen jeho promocií¹² na City College v roce 1940. O dva roky později se Kristol oženil a vzápětí vstoupil do armády. Dvaadvacetiletý Kristol si vzal devatenáctiletou Gertrude Himmelfarb – i po šedesáti letech svou životní partnerku. (Kristol 1999: 12–13) Bylo by zcela pochopitelné, kdyby se tato zkušenost manželství a rodinné stability promítla do mnohých článků, které později napsal. Ve své publikační činnosti se Kristol zcela jasně zařazuje do tradicionalistického a kulturně konzervativního proudu. Často píše o tradičních rodinných hodnotách (Kristol 1999: 54–57, 67–71), vztazích mezi mužem a ženou (Kristol 1999: 58–62), důrazně odsuzuje pornografii (Kristol 1983: 43–54) a náboženství společně s rodinou vidí jako nezbytné pilíře společnosti. (Kristol 1983: 77) V konzervativně laděné skepsi ho během 40. let dále utvrzovala služba v armádě, při které si uvědomoval důležitost disciplíny a odpor k anti-autoritativním sentimentům. (Kristol 1999: 13) V obecné rovině je z Kristolových vzpomínek cítit úcta k řádu, hierarchii a přesvědčení o značné nedokonalosti člověka (vojáka), který má spoustu možností zachovat se zle. Tomuto skepticizmu se ve 40. letech učil nejen prakticky v armádě, ale i literárně od Lionela Trillinga a v 50. letech od významného kritika modernity Leo Strausse. Ten je dnes považován za jednoho z intelektuálních hybatelů současnými neokonzervativci¹³ a tím i americkou zahraniční politikou, i když jeho vliv se spíše přeceňuje.¹⁴ (viz i dále část VIII. *Zásady neokonzervatismu*) Pro Irvinga Kristola byly jeho práce nejen inspirací při posuzování pre-moderní politické filosofie (Kristol 1999: 187), ale Strausse považoval za neobyčejně vlivného myslitele, který svou kritikou liberalismu do značné míry ovlivnil veřejný diskurz ve Spojených státech. (Kristol 1999: 380) Sám Kristol ve svém pozdějším boji s liberalismem z těchto kritik čerpal a přiznává jim značný vliv na změnu svého pohledu na filosofii a na západní myšlení. (Kristol 1999: 6–9) Většina neokonzervativců se ke Straussovi přímo nehlásí, ale často hledají inspiraci ve starověké a pre-moderní filosofii (například Kristol 1999: 184–199, Bell 1999: 11, Novak 1992: 24, 55, atd.), u politických myslitelů tepajících nedostatky moderny (například Bell 1999: 134, Kristol 1983: 88) a nebo sami modernu a její důsledky podrobují kritice. Neokonzervativci se často snaží najít příčiny problémů, které moderní doba a demokratický kapitalismus produkuje. Mnozí z nich znali z vlastní zkušenosti, že kapitalismus nemusí být pro všechny ideálním prostředím bez chyb, a jako sociologové často zkoumali inherentní problémy takového společenského uspořádání.

Příkladem za všechny může být Daniel Bell, který ve své knize *Kulturní rozpory kapitalismu* (Bell 1999) podrobuje modernu drtivé kritice. Moderna prý odstranila důležité náboženské principy a normy, které vytyčovaly hranice v rámci západní kultury. Náboženství je důležitý jednotící prvek kultury každé civilizace a náboženská etika a síť tradic, kterou vytváří, tímto brání destruktivním vlivům, které rozbíjejí kulturní jednotu společnosti. Moderna „prosazuje nezávislost etiky na mravních normách ..., povyšuje vše nové a experimentální na hodnotu... a činí individuální Já, usilující o originalitu a jedinečnost, svrchovaným kritériem kulturního hodnocení“. (Bell 1999: 17–18) Bell se dále zabývá modernismem jako zhoubným předvojem modernity a přisuzuje mu tři základní znaky – vzpouru proti řádu, zánik odstupu a zaujetí médii. Modernismu Bell sice přiznává zásluhu na vzniku ohromné vlny tvořivosti v historii kultury, ta však za to zaplatila vysokou cenu v podobě ztráty koherence, zamlžení rozdílů mezi kulturou a životem a „demokratizací“ kulturní kritiky. (Bell 1999: 19–20) Takováto trivializace kultury postupně prosadila princip módy – jakoby stále nový rámec pro posouzení kvality, který se postupně stal pouhým prodejným zbožím. Moderní kultura nutně směřovala k událostem

jako „pseudo-osvobození“ 60. let, k produkci hédonismu pro střední třídy a pornografie pro masy, nebo v důsledku i k celkovému zpochybnění jakékoliv legitimace společenského řádu. (Bell 1999: 23–24) Takovýto zmatek nutně směřuje ke zrušení morálního řádu a obrací se i proti samotnému liberálně demokratickému kapitalismu.

Neokonzervativci ve svých člancích hledají možnosti překlenutí podobných problémů přinesených modernitou a často se inspirují u osvědčených badatelů demokracie jakým byl třeba tradicionalista Alexis de Tocqueville (například Kristol 1999; Bennett 1988), nebo u osobností stojících při zrodu spojení demokracie a kapitalismu, především u Adama Smithe (Kristol 1983; Himmelfarb 2002, atd.) či u jejich myšlenkového okruhu – například britského (anglo-skotského) osvícenství. (Himmelfarb 2002: 3–10; Kristol 1983: 141–147)

Vedle rozvíjení své kritiky modernity a jejích důsledků se Kristol v poválečném období živil převážně literární kritikou a psaním článků o filozofii nebo náboženství. (Kristol 1999: 18) Jak se zdá, toto novinářské období bylo důležité nejen pro tříbení názorů a literárního stylu, ale i pro ideologické zmírňování někdejšího trockisty v umírněného liberála. Mnozí další neokonzervativci se v této době vydali na akademickou dráhu a obzvláště Harvardova universita se mnohým z nich stala domovskou institucí (například N. Glazer, D. P. Moynihan, J. Q. Wilson, S. M. Lipset a později i W. J. Bennett, R. Kagan, a další).

V roce 1947 se Kristol stal „junior editor“ magazínu *Commentary*, který vydává American Jewish Committee. Zde se setkal se svým „trockistickým“ přítelem Nathanem Glazerem a dostal se do společnosti dříve obdivovaných autorů z okruhu časopisu *Partisan Review*. (Kristol 1999: 17) V *Commentary* se uplatnil i jeho dlouhodobý antikomunismus a konfrontační způsob psaní. V době mccarthismu například kritizoval přehnané „hony na čarodějnice“, ale se stejným zápallem vystoupil proti mnohým liberálům, kteří jedním dechem doma obhajovali občanská práva amerických komunistů a přitom vehementně podporovali stalinský režim Severní Koreje. (Kristol 1999: 17, 19) Během svého působení v *Commentary* Kristol poznával vyšší patro intelektuálního prostředí New Yorku, setkal se například i s Mary McCarthy (dřívější trockistkou a editorkou *Partisan Review*) nebo Hannah Arendt a spoluvytvářel tak časopis, který se o patnáct let později za vedení Normana Podhoretze stal významnou součástí neokonzervativního hnutí.

Po zkušenosti z liberálního mikroklimatu intelektuální smetánky New Yorku se Kristol značně posunul geograficky i intelektuálně. Sidney Hook totiž Kristola uvedl do společnosti antikomunistických liberálů z *Komise pro kulturní svobodu*, jejíž byl zakládajícím členem. V jejích službách se Kristol přestěhoval do Velké Británie a v roce 1953 založil v Londýně časopis *Encounter*. (Kristol 1999: 22) V tomto prostředí objevil sobě do té doby neznámý konzervatismus (Kristol 1999: 31) – tradici „politického“ postoje skeptického ke schopnostem člověka, opatrného vůči náhlým změnám a sociálnímu inženýrství. Kristol zde rozvinul svůj tradicionalismus a posílil své přesvědčení o nutnosti podpory tradičních institucí, které zachovávají integritu ve společnosti, působí jako převodové páky mezi jedincem a státem a svým řádem brání příliš radikálním změnám. Kristol se v Londýně seznámil s vynikajícími mysliteli 20. století jako Isaiah Berlin nebo Michael Oakeshott (Kristol 1999: 23, 24) a pobyt v Británii tak nemohl nemít „konzervující“ účinek. Podobně i jeho manželka Gertrude Himmelfarb si z Británie přivezla důležité odborné zkušenosti, které načerpala při studiu britského osvícenství a jeho srovnání s osvícenstvím francouzským. Své novinářské období v 50. letech zakončil Irving Kristol v časopise *Reporter*, kde se seznámil se svým budoucím spolupracovníkem a blízkým přítelem Danielem P. Moynihanem. (Kristol 1999: 27)

5. Kapitalismus a odbory

V 60. letech se nejen začala postupně formovat skupina okolo Irvinga Kristola, ale jednotliví neokonzervativci si navíc pod tlakem okolností uvědomovali, že do levicově liberálního tábora vlastně už nepatří. (Kristol 1999: 379) Pohled neokonzervativců na 60. léta je velmi zajímavý nejen z hlediska formování jejich vlastního hnutí, ale navíc i v kontextu jejich komplexních pohledů na společnost – například u Daniela Bella, Michaela Novaka nebo i Irvinga Kristola se objevuje snaha bránit společenský řád, který pro ně doposud byl spíše terčem kritiky. Jednu z nejznámějších „sebe-definicí“, která vypovídá do jisté míry i o celém neokonzervativním hnutí, pronesl Daniel Bell: „Jsem socialistou na poli ekonomie, liberálem v politice a konzervativcem v oblasti kultury“. (Bell 1999: 9) Tato definice zcela odpovídá Bellovu pohledu na celou společnost jakožto spojení ekonomického systému, politiky a kultury, které ve své formě daly vzniknout buržoazní civilizaci. Bell se tímto problematickým spojením zabývá v jedné z knih v rámci své „velké trilogie“¹⁵ a pohledem na kulturu a roli náboženství a tradice ve společnosti předem odkrývá své názory na vývoj v 60. letech. Každé desetiletí je podle Bella charakteristické svou sensibilitou. Padesátá léta byla dobou ticha, dobou literární sensibility. Pro 60. léta je pak charakteristický hluk, politický i kulturní radikalismus, smysl pro absurditu, převrácení hodnot, anti-institucionalismus nebo zájem o násilí, krutost a sexuální zvrácenost. (Bell 1999: 131–133) Sensibilita 60. let odmítla předchozí období a vše postulovala v nesmiřitelných protikladech.

Z kritika kapitalismu (z pozic socialisty) v jeho zastánce se během 60. a 70. let proměnil i další tradicionalistický neokonzervativce Michael Novak. Ten demokraticko-kapitalistickému systému rozumí společně s Bellem jako spojení tržní ekonomiky, liberálního politického zřízení a systému kulturních institucí. V takovém uspořádání funguje jakási „symbióza“ logiky demokracie a tržní ekonomiky, která však musí být podložena určitou morálně kulturní základnou. (Novak 1992: 15–16) Novak pak odkazuje na Bellovy nebo i Schumpeterovy názory na problematické rysy kapitalistické společnosti, přičemž však zůstává zastáncem kapitalistického uspořádání, jakožto jediného prakticky účinného. Turbulence během 60. let jej však v rámci neokonzervativního tradicionalismu podnítily k výrazné kritice moderního kapitalismu a k vymezení problematických rysů západní společnosti. Tu zásadně ohrožuje vliv nadbytku, nekontrolovatelný vliv reklamy, korupce, mravní nepevnost a strukturální nezodpovědnost, také silná systémová opozice, úpadek aristokracie a závist. (Novak 1992: 30–33) Novak se tak svým výčtem zařadil do širšího neokonzervativního studia problémů samotných základů západní společnosti a ohlašování úpadku jejího jediného opravdového soka – socialismu (například Kristol 1983: 114–122, Kristol 1999: 230–234, Lipset 2003: 279–300, Muravchik 2003a, ale i Fukuyama 2002).

Z pozic levicových liberálů a socialistů přešli neokonzervativci k obhajobě dříve vysmívaného kapitalismu. Podobný „ideologický posun“ lze najít i ve skladbě neokonzervativního hnutí, které bylo posíleno (z evropského hlediska nepochopitelně) ve Spojených státech tradičně anti-socialistickými odbory. Předáci odborové centrály AFL–CIO se totiž díky svým předválečným kontaktům na vietnamské odbory a nekompromisnímu postoji k Sovětskému svazu stali součástí reakce vůči radikální kontrakultuře. (Muravchik 2003a: 237–240) Největší americká odborová centrála silně reagovala na prokomunistické postoje liberálů 60. let a nemohlo tomu být ani jinak.

Antikomunistické kořeny v AFL–CIO jsou zcela zásadní součástí jejího charakteru a sahají až do druhé poloviny 19. století k filosofii „chleba a másla“ jejího prvního předsedy Samuela Gomperse¹⁶. Ten během svého dlouholetého předsednictví dovedl odborové hnutí do pozice důležitého hráče v nejvyšší americké politice a po Leninově revoluci v Rusku i do čela amerického antikomunismu. (Muravchik 2003a: 223) Po slabém předsednictví Williama Greena (1924–1952), kdy se odtrhl Kongres průmyslových organizací (CIO), pokračovali v silném antikomunismu odborů jejich nový předseda George Meany a jeho pozdější nástupce Lane Kirkland. Oba se svým postojem k americké angažovanosti ve Vietnamu a komunismu zařadili do vlny kritických reakcí na liberální smířování se Sovětským svazem. Meany opět spojil odborové centrály pod názvem AFL–CIO a zbavil se zde širokého vlivu komunistů. (Muravchik 2003a: 233–234) I přes svůj odpor k prezidentu Nixonovi zaujal při volbách v roce 1972 neutrální stanovisko, a to když se ukázalo, že Demokratická strana nominuje kandidáta mírového hnutí George McGoverna. Po Meanym nastoupil další antikomunista Lane Kirkland, který se později stal členem *Výboru pro současné nebezpečí* a výrazným zahraničněpolitickým aktivistou. (viz Right Web) Za jeho předsednictví odborová centrála mohutně podporovala polskou Solidaritu, odolávala tlaku Carterovy administrativy na zmírnění tohoto „provokativního jednání“ a tlačila na Reagana, aby tvrdý kurs vůči polskému režimu udržoval. (Muravchik 2003a: 237–238) Odbory se tak postupně od 60. let stávaly spojenci neokonzervativců a jejich předseda, Lane Kirkland, byl za jednoho z nich i označen. (viz Right Web)

6. Americký konzervatismus a neokonzervativci

Polovina 60. let byla pro neokonzervativní hnutí dobou opravdu podstatnou. V roce 1965 vyvrcholila Kristolova nespokojenost s vnitropolitickou situací¹⁷ ve Spojených státech a s pomocí přátel a bohatého mecenáše založil magazín *The Public Interest*. Do tohoto podniku se zapojili jeho staří známí D. Bell, N. Glazer nebo i D. P. Moynihan a James Q. Wilson. Liberálně zaměřený okruh autorů se zabýval kritikou politiky prezidenta Johnsona a z druhé strany i principiálním odmítáním republikánů Goldwaterova stylu (Kristol 1999: 29–31). S prezidentským kandidátem Goldwaterem a jeho intelektuálním prostředím kolem Williama Buckleyho a časopisu *National Review* se „zárodeční“ neokonzervativci pouze nesmířitelně nestrétávali, ale postupně nacházeli možnosti názorových průniků.

Americká konzervativní pravice se začala formovat a sjednocovat své postoje o deset let dříve než neokonzervativci. V roce 1955 William F. Buckley, jr. založil čtrnáctidenník *National Review* a vytvořil tak „tavící kotlík“ poměrně rozmanitého konzervativního hnutí. Buckley, stejně jako jeho časopis, se stal pro toto hnutí synonymem a arénou pro výměnu názorů mezi jeho členy. (Joch 1996: 213–215) Důležitý vliv zde měla především činnost Franka Meyera, který se od roku 1957 stal kmenovým redaktorem *National Review* a ve svém sloupcu nazvaném „Principy a hereze“ v podstatě definoval podstatu amerického konzervatismu. (Meyer – Joch 2003: 206) Meyerův „fuzionismus“ sjednocoval ideály „libertariánů“ a „tradicionalistů“ z okruhu Buckleyho magazínu a hájil základní přesvědčení nově sjednocených konzervativců o existenci objektivního morálního řádu a nezměnitelné přirozenosti člověka. Meyer reagoval na kritiku, která odmítala obsahovou podstatu konzervativního hnutí, a snažil se vysvětlit svou představu o přirozené souhře libertariánské svobody a tradicionalistické ctnosti. (Meyer – Joch

2003: 216–221) V politickém řádu je podle Meyera nejvyšší hodnotou svoboda jednotlivce, která mu umožňuje uplatňovat jeho svobodnou vůli. Pouze svobodné a nezávislé akceptování morálního řádu pak vede ke ctnosti. Ctnost nelze předepsat ani vnutit. Svoboda je tak nezbytným předpokladem pro člověka, aby měl vůbec možnost dosáhnout ctnosti, nejvyšší hodnoty v řádu morálním. Toto spojení svobody a ctnosti konzervativci odvozují od křesťanského pojetí člověka a vidí je jako esenci Západní civilizace. (Meyer – Joch 2003: 217) S takovou představou byly podle Meyera původně Spojené státy založeny, a proto se konzervativci tuto tradici Otců zakladatelů snažili uchovat. (Joch 1996: 206–207) Meyer proto obviňoval levicové liberály, kteří prý tuto tradici odsunuli a se zvolením F. D. Roosevelta prezidentem prosadily své koncepty materialismu, státního dirigismu a snah o utopickou přeměnu společnosti. Proto Meyer předepisoval americkým konzervativcům „reakční“ taktiku a snahu změnit tento vývoj navrácením se k původním představám Otců zakladatelů. (Meyer – Joch 2003: 229–232)

Tyto myšlenkové koncepce konzervativců se postupně uplatňovaly u republikánského senátora z Arizony Barryho Goldwatera, který si jejich sympatie získával svým antikomunismem, striktním konstitucionalismem a odporem k nárůstu federální vlády. (Joch 2000: 11) Goldwaterova kampaň se stala významným předělem v dějinách Republikánské strany a jeho úspěch (ne v prezidentských volbách, ale v rámci strany) znamenal drtivou porážku pro doposud vládnoucí liberální republikanismus. (Kristol 1995) Republikánská strana byla ovládnuta konzervativci Goldwaterova ražení¹⁸. K těmto politikům však měli (v 60. letech stále většinou liberální) neokonzervativci nejspíš ještě dál než k levicovým radikálům, ale během rozvoje obou hnutí se začaly objevovat mnohé společné body a později i široké možnosti konkrétní politické spolupráce.

Americký konzervatismus je popisován jako syntéza tří proudů. (Joch 1996: 205–213; Meyer – Joch 2003: 203) První proud, klasický liberalismus, prosazoval svobodu v politice a ekonomice a ústavou zaručená práva svobodných občanů (silný konstitucionalismus). Druhý, klasický konservatismus, přikládá důležitost udržování tradičního pohledu na společnost, morálku a náboženství. Třetí, antikomunismus, tvořil „v podstatě samostatný myšlenkový proud“ (Joch 1996: 205–206) a z hlediska vnějšího ohrožení ze strany Sovětského svazu se pravděpodobně stal nejen podstatným aspektem sjednocení konzervativců, ale přispěl i ke vzniku neokonzervativního hnutí a podnítil následné setkání obou proudů v Republikánské straně.

První složka „Meyerova“ konzervatismu, klasický liberalismus, se netajila svou podporou „obchodním kruhům“ a naopak nedůvěrou k odborům. Konzervativci zároveň chovali principiální odpor k programům New Deal a prezidentu F. D. Rooseveltovi. Frank Meyer považoval levicový liberalismus a komunismus za součást „revoluce 20. století“ a rozdíl mezi nimi vnímal jen v prostředcích, nikoli v cílech. (Meyer – Joch 2003: 229) Neokonzervativní hnutí, které vycházelo právě z levicově liberálního prostředí a široce spolupracovalo s odbory (AFL–CIO) a sociálními demokraty, nebylo tak jednotné a radikální v odmítání levicového liberalismu. S posunem doprava však především Irving Kristol zaujal „nepřátelskou pozici“ a obě hnutí postupně spojil vnitrostátní nepřítel v podobě levicového liberalismu. Konzervativci plánovali provést kontrarevoluci (Meyer – Joch 2003: 229–232) a neokonzervativci vedli s liberály „Studenou válku“. (Kristol 1999: 481–486) Neokonzervativci však nesdíleli s Meyerem ekonomický liberalismus, přirozeně hájili zásahy státu do ekonomiky a navíc už z mládí chovali obdiv k prezidentství F. D. Roosevelta. S. M. Lipset pak vidí počátky neokonzervativců dokonce v sociálním státu, centrálním plánování a velmi silné podpoře programům

New Deal. (Lipset 2003: 204) Vnímání zásadních rozdílů na poli hospodářské politiky bylo jistě počáteční zkušeností, kterou liberálové s konzervativci zažili, a která je samozřejmě ihned odradila. Oba proudy však v této oblasti spojoval obdiv k tradici amerického liberalismu, ke konstitucionalismu a úcta k Otcům zakladatelům. Zmínky o počátcích americké státnosti a čerpání inspirace z myšlenkového odkazu Madisona, Hamiltona nebo Jeffersona se články většiny neokonzervativců linou jako červená nit (například Kristol 1983: 78, 81; Kristol 1999: 258, 260; Bennett 1988: 75, 167, 198; atd.).

Druhá, klasicky konzervativní složka Meyerova fuzionismu odporovala masovému hnutí za občanská práva a nejednou si vysloužila nálepku rasistů. Ze svých liberálních pozic neokonzervativci samozřejmě neuznávají občanských práv černochů kritizovali (Kristol 1999: xi), ale na druhé straně se s konzervativci široce shodovali při obraně tradiční morálky, vlivu náboženství ve veřejném životě a účtě ke „starým“ zkušenostem. Tradicionalismus obě hnutí spojoval. Stejně tak kritika utopismu (Meyer – Joch 2003: 218), inspirace pracemi Leo Strausse (Meyer – Joch 2003: 223) nebo nacionální a morální vyzdvižení politického systému Spojených států amerických. (Meyer – Joch 2003: 217)

Důležitou společnou linií obou proudů byl i jejich tvrdý antikomunismus (třetí složka amerického konzervatismu). Zde však šlo spíše o společný cíl, než o způsob vnímání této hrozby. Meyerovi konzervativci Sovětský svaz viděli ekonomickýmýma očima jako obří plánovací komisi s jadernými zbraněmi (Podhoretz 1996) a ve svém antikomunismu se zaměřovali spíše na vnitřního nepřítele. Neokonzervativci měli mnohem jasnější představu o podstatě komunistického systému, což jistě souviselo s jejich zkušeností z trockistického „odboje“, a navíc se zaměřovali především na vnější hrozbu komunistické rozpínavosti¹⁹.

Ke společným stránkám obou hnutí je třeba navíc přidat i intelektuální prostředí, ze kterého mnozí jejich zástupci vyrůstali. Jak jsem již uvedl, mnozí neokonzervativci prošli prostředím radikální levice, jejíž doktríny byly ve 30. letech mezi americkými intelektuály značně oblíbené. Podobné osudy mladického levičáctví měli i nejvýznamnější konzervativci okolo *National Review* jako James Burnham, Frank Meyer, Willmoore Kendall, Whittaker Chambers nebo i Max Eastman. (Joch 2000)

7. Koalice pro demokratickou většinu

Radikální postoje liberálů během 60. let mnohé ze sporů mezi oběma skupinami spíše oslabovaly. Většina neokonzervativců však byla stále vzdálená republikánské straně goldwaterovského ražení a během prezidentských voleb podporovala demokratického kandidáta a viceprezidenta v letech 1964 až 1968 Huberta Humphreyho. (Kristol 1999: xi) Střety v rámci nekomunistické levice se však nevyhnuly ani Demokratické straně, která doposud jednotně hájila projekty Rooseveltova New Dealu a držela tradici antikomunistické zahraniční politiky prezidentů Trumana a Kennedyho. „Křídlo takzvané nové politiky, představované senátorem Eugenem McCarthym, Georgem McGovernem a Robertem Kennedym, válku (ve Vietnamu) odmítlo a podpořilo jednání se Sověty o odzbrojení a o dalších otázkách. Naopak řada „starosvětských“ zastánců nového údělu, k nimž patřil Lyndon Johnson, Hubert Humphrey a Henry Jackson, spolu s nejdůležitějšími předáky odborového svazu AFL–CIO, zůstala v principiální opozici vůči komunismu a podporovala válku ve Vietnamu“. (Lipset 2003: 202) Rok 1972

s vítězstvím lidí okolo McGoverna v rámci Demokratické strany tedy přinesl další zásadní předěl. Pro samotného Irvinga Kristola se tato událost nejspíš stala jednou z rozhodujících při jeho podpoře kandidáta republikánů Richarda Nixona (Lipset 2003: 204–205) a při zvažování vstupu do Republikánské strany.

Neokonzervativní hnutí však nadále setrvalo v Demokratické straně a v levicově liberálním prostředí a spoléhalo se na senátora Henry „Scoop“ Jacksona, který měl být podle jejich představ tím pravým kandidátem demokratů pro prezidentské volby. (Lipset 2003: 205) Mnozí neokonzervativci se tak v roce 1972 podíleli na vytvoření *Koalice pro demokratickou většinu*, která měla Demokratickou stranu zbavit vlivu McGovernovy nové politiky. Předsednictví v Koalici se ujali H. Jackson a D. P. Moynihan a toto uskupení je možné jako jedno z mála (ne-li jediné) v rámci první generace označit za vskutku neokonzervativní. Na vzniku Koalice se podílela a jeho členy se stala celá škála neokonzervativců nebo osobností, které s nimi sympatizovaly, např. Norman Podhoretz, Jeane Kirkpatrick, Max Kampelman, Ben Wattenberg, Irving Kristol, Nathan Glazer, Seymour M. Lipset, Joshua Muravchik, Michael Novak a Samuel Huntington, Richard Pipes nebo Midge Decter²⁰ (viz Right Web). Prostředí „jestřábů“ zahraniční politiky okolo senátora Jacksona se stalo podstatným impulsem pro směřování neokonzervativců k problémům mezinárodních vztahů, zbrojení a bezpečnosti. V rámci kampaní a úřadu senátora Jacksona působili mnozí akademici a mladí studenti (například Douglas Feith, Richard Perle, Frank Gaffney, Elliot Abrams nebo William Kristol), kteří se později stali „esencí“ druhé generace neokonzervativců. Zdůrazňování výhod silové zahraniční politiky však nebylo jediným impulsem pro posun zaměření neokonzervativců a vznik jejich druhé generace. Druhým byl také vliv konceptů Paula Nitze, autora důležitého dokumentu americké studenové války strategie NSC–68, a Alberta Wohlstettera, významného стратега jaderné války, dlouholetého člena RAND Corporation a učitele mladého Paula Wolfowitz. Okruh lidí z neokonzervativní *Koalice pro demokratickou většinu* a prostředí následovníků Wohlstettera a Nitze nechalo v roce 1976 vzniknout *Výboru pro současné nebezpečí* (viz Right Web). Ten sdružoval neokonzervativce, antikomunistické sociální demokraty a zástupce odborů, konzervativní republikány a akademiky. Až 33 členů výboru bylo později součástí Reaganových administrativ²¹ v 80. letech a tato organizace se tak stala jednou z nejpodstatnějších podmínek prosazení neokonzervativců do Republikánské strany a do vysoké americké politiky.

Tento posun musel být pro dlouholeté liberály, dříve demokraty nebo sociální demokraty, značně významné rozhodnutí a je složité tento krok vysvětlit²², když sám Kristol v předmluvě své knihy *Neoconservatism: The Autobiography of an Idea* popsal republikány té doby jako stranu obchodní komunity, vyrovnaného rozpočtu, izolacionismu v zahraniční politice a principiálního odporu k programu New Deal. (Kristol 1999: xi) K přibližování Kristola a ostatních neokonzervativců k Republikánské straně ovšem nedošlo jen v důsledku jejich působení ve *Výboru pro současné nebezpečí*. Institucím republikánského ražení se na začátku sedmdesátých let nedostávalo intelektuálů, nových impulsů a témat a tak si samy vyhledávaly možné spolupracovníky. Konzervativní a (monotematicky) ekonomicky zaměřené instituce jako noviny *Wall Street Journal*, think-tank *American Enterprise Institute* a v důsledku i samotná Republikánská strana neokonzervativce rády pozvaly ke spolupráci s nabídkou značné podpory. V těchto třech případech šlo vždy o velmi podobný postup. Neokonzervativní články v magazínech jako *The Public Interest* některé redaktory (obchodní ředitele nebo politiky) zaujaly natolik, že jejich autorům umožnili ve své instituci působit. (Kristol 1999: 32–33)

Tento pohyb nejen značně změnil tyto konzervativní instituce samotné, ale neokonzervativci se poměrně brzy pomocí takto vybudovaných vazeb stali součástí širšího republikánského okruhu. Noviny *Wall Street Journal* byly některými kritiky dokonce zahrnuty do neokonzervativního hnutí, *AEI* se z malého ekonomického institutu proměnil v multi-oborové centrum sdružující množství odborníků, mezi nimi i značný počet neokonzervativců. (například Jeane Kirkpatrick, Michael Novak, Ben Wattenberg, S. M. Lipset – viz Kristol 1999: 33) Většina z těchto osobností uvízla v zájmových sítích kolem Republikánské strany a mnozí do ní později také vstoupili – např. J. Kirkpatrick, E. Abrams, N. Podhoretz, G. Himmelfarb, M. Decker, P. Berger, W. Bennett. (Lipset 2003: 207)

8. Zásady neokonzervatismu

Neokonzervativní hnutí se postupně posunulo od sociálních témat vnitřní politiky a začalo se zabývat širším spektrem otázek. Okruh lidí kolem Irvinga Kristola sdílel mnohá názorová východiska (Kristol 1983: 73–77) a neokonzervativní hnutí dostávalo v 70. letech přesnější kontury. Kristol je označován za „duchovního otce“ neokonzervatismu a sám se do této role staví svými knihami jako *Reflections of a Neoconservative* nebo *Neoconservatism: Autobiography of an Idea*, které sestavuje ze svých dřívějších článků. V jednom z komentářů v časopise *Public Opinion*²³ se v roce 1979 silně vymezil vůči tehdejšímu liberalismu jakožto „moderně utopickému“ a vůči němu popsal neokonzervativce jako „klasicky realistické“. Zároveň vymezil osm bodů, které neokonzervativní hnutí spojují:

1. „Neokonzervatismus je proud myšlenek, který vychází z akademicko-intelektuálního světa a je vyvolán nespokojeností se současným liberalismem. Jeho vztah k obchodní komunitě – tradiční zdroj amerického konzervatismu – je slabý a nelehký, ale ne nutně nepřátelský.“ (Kristol 1983: 75)
2. „Neokonzervatismus je antiromantický ve své podstatě i povaze. Politický romantismus považuje za mor současné doby. Neokonzervatismus je tak spíše ‚rabínský‘, než ‚prorocký‘.“ (Kristol 1983: 76)
3. „Filosofické kořeny neokonzervatismu je možné najít převážně v klasické – to je předmoderní, předideologické – politické filosofii. Důležité jsou práce pozdního Leo Strausse, i když někteří neokonzervativci jej považují za příliš opatrného vůči modernitě. Neokonzervativci obdivují Aristotela, respektují Locka a nevěří Rousseauovi.“ (Kristol 1983: 76)
4. „Neokonzervativci si v duchu Tocquevilla nemyslí, že liberálně-demokratický kapitalismus je nejlepší ze všech představitelných variant – myslí si, že za daných podmínek je nejlepší ze všech možných variant.“ (Kristol 1983: 76)

Mnozí neokonzervativci se postupně zbavili svých dřívějších odsudků kapitalismu a začali jej respektovat (Michael Novak – *Duch demokratického kapitalismu*, Peter Berger – *Kapitalistická revoluce*, Irving Kristol – *Two Cheers for Capitalism*, atd.). Symbolické spojení mezi kapitalismem a demokratickým uspořádáním pak často vidí v číslovce 1776 – v roce prvního vydání *Pojednání o podstatě a původu bohatství národů* Adama Smithe a vyhlášení Deklarace nezávislosti, která založila moderní kapitalistický národ „par excellence“. (Novak 1992: 16; Kristol 1983: 139)

5. „Neokonzervativci jsou nakloněni tomu, že především tržní hospodářství je nutnou podmínkou udržení liberální společnosti. Sociálně demokratické křídlo neokonzervatismu (například Daniel Bell) by s tímto názorem možná nesouhlasilo.“ (Kristol 1983: 76)

Michael Novak pouto mezi demokracií a kapitalismem ještě posiluje a tvrdí, že tento politický systém je v praxi slučitelný jedině s tržní ekonomikou. (Novak 1992: 14)

6. „Neokonzervativci vidí ekonomický růst jako nezbytnou podmínku udržení sociální a politické stability.“ (Kristol 1983: 76)

Neokonzervativci tvrdí, že zásadní roli v kapitalismu hraje ekonomický růst, který dodává celému systému legitimitu. V tomto systému totiž přirozeně existují velké nerovnosti, ale právě díky ekonomickému růstu dochází k širokému uplatnění sociální mobility (čehož důkazem jsou i mnozí neokonzervativci) a k možnosti jednotlivců zásadně zlepšit své postavení (v rámci inspirace Weberem například Novak 1992: 37 nebo Kristol 1983: xii, atd.). Respekt k demokratickému kapitalismu tak dále posílil neokonzervativní antikomunismus a nedůvěru k socialistickému paternalismu včetně jeho neefektivnosti (hlavně Kristol 1983: 114–122).

Mnozí neokonzervativci začali v 70. letech studovat navíc i ekonomii a v této oblasti podporovali zejména myšlenku ekonomie supply-side, kterou později převzala administrativa Ronalda Reagana²⁴. Podle neokonzervativců právě tato koncepce obsahovala silný potenciál ekonomického růstu.

7. „Neokonzervativci však nejsou libertariáni. Konzervativní sociální stát nebo stát „sociálního pojištění“ je zcela v souladu s jejich přesvědčením. Současný liberalismus, který na jedné straně masivně zasahuje do trhu, ale naproti tomu prosazuje absolutní laissez-faire v oblasti mravů a morálky, je podle neokonzervativců bizarní obrácení priorit.“ (Kristol 1983: 76–77)

Neokonzervativci přirozeně neobrátili úplně a nevzdali se prosazování důležité role státu při zajišťování sociálního minima potřebným. Irving Kristol tento systém nazývá „stát sociálního pojištění“. (Kristol 1983: 76) Daniel Bell se sice dále nazývá socialistou v oblasti hospodářství, ale i zde je vidět podobný pohled na věc. Socialismus v Bellově provedení není etatismus a neznamená kolektivní vlastnictví výrobních prostředků. Bell v této oblasti věří v přednost společenství před jednotlivcem a prosazuje zajištění „sociálního minima“ pro každého. (Bell 1999: 10–11)

8. „Neokonzervativci považují rodinu a náboženství za nepostradatelné pilíře řádné společnosti. Důvěřují ve všechny zprostředkující instituce liberální společnosti, které v ní spojují potřebu společenství a touhu po svobodě.“ (Kristol 1983: 77)

Společně s Kristolem se i ostatní neokonzervativci vydali směrem k tradicionalismu. Daniel Bell považuje tradici za základní předpoklad pro úspěšné vyrovnání se člověka s mnohými závažnými otázkami jeho života. Ucelený soubor odpovědí na široce definované existenciální problémy pak nazývá kulturou. Bell říká: „Věřím v hodnotu podloženého úsudku o kvalitě uměleckých děl a považuji za nezbytný princip autority při určování hodnoty zkušenosti, umění či vzdělání.“ (Bell 1999: 10) Teolog Michael Novak, ministr školství v Reaganově administrativě William J. Bennett nebo novinář a speechwriter prezidenta Johnsona Ben Wattenberg považují náboženství a rodinu za dva pilíře svobodné společnosti a své články často zakládají na zdůrazňování rodinných hodnot a tradiční morálky (například Bennett 1988: 75, 238; Wattenberg 1984: 280).

9. Zahraniční politika „jestřábů“

Z těchto základů tedy vychází novinářská, akademická, ale i prakticky-politická činnost většiny neokonzervativců. Mnozí z nich sice postupně dosáhli vysokých postů v amerických administrativách, ale jak upozorňuje i S. M. Lipset, Republikánská strana a její prezidenti si vždy dokázali uhlídat posty, které jim nabízeli. Bývalí trockisté a socialisté, levicoví liberálové a sociální demokraté přirozeně nedostali pod svou ochranu hospodářskou a sociální politiku, ve které se s republikány výrazně neshodovali. Částečně „neokonzervativními“ se tak stala pouze ministerstva, v rámci kterých panovala mezi oběma proudy shoda.

První takovou oblastí bylo školství a „kulturní“ součásti vnitrostátní politiky, kde existoval dlouhodobý průnik názorů v rámci konzervativních hodnot a tradicionalismu. (Lipset 2003: 206) Druhou oblastí pak byla zahraniční politika, kde obě skupiny spojoval bojovný antikomunismus a nepřátelství k Sovětskému svazu.

Neokonzervativci obecně odmítali politiku administrativy prezidenta Jamese Cartera (Kristol 1983: 231–236, Kirkpatrick 1979), na jejíž kritice se do jisté míry vyprofilovaly jejich konkrétní zahraničněpolitické názory. Stejně jako budoucí druhá generace chovala i ta první nedůvěru k mezinárodním organizacím jako NATO²⁵ nebo OSN (Kristol 1983: 236–248, 227–231 a později i např. Kagan 2003) a v jejich sekretariátech tvrdě bránila národní zájmy Spojených států. Neokonzervativci tvrdě kritizovali především OSN, kterou v horším případě viděli jako reprezentanta světového anti-amerikanismu (Kristol 1983: 229, 241), nebrali si servítky při kritice zemí Třetího světa, často spíše anti-amerických, než „třetích“, kritizovali také politiku evropských zaopatřovacích států²⁶ a vyžadovali skutečně silné spojence v boji proti Sovětskému svazu.

Irving Kristol, William Bennett nebo Ben Wattenberg při obhajobě svých národních zájmů často odmítali civilizačně-hodnotový relativismus a vycházeli z faktu, že západní civilizace (a konkrétně Spojené státy jakožto její svrchovaný reprezentant) je vývojově i morálně na vyšší úrovni než ty ostatní. Západ jako jediný civilizační okruh poskytuje svým občanům široce definovaná práva a svobody, je podstatným způsobem sebekritický a schopný změny a v porovnání s ostatními je také dostatečně efektivní a spravedlivý. „To již dávno věděli Otcové zakladatelé“ (Bennett 1988: 196–197) a jejich dědicové jsou podle neokonzervativců povinni tento odkaz zachovat. Tato otevřenost demokratického systému je však také jeho velkou slabinou. (Wattenberg 1984) Západní země sice mohou vést krátkou válku na vzdáleném ostrově bez přístupu novinářů (Grenada, Falklandy) a taková válka dokonce posílí národní hrdost jejich občanů, ale v případech dlouhých konfliktů s otevřeným přístupem médií je Západ podle Wattenberga značně oslaben oproti svým totalitním konkurentům. Právě proto musejí být Spojené státy v rámci svých vztahů s okolím dostatečně tvrdé (Bennett 1988, podobně i Kagan 2003) a často svou silou raději odstrašovat potenciálního konkurenta, než čekat na pozdější konflikt s ním. Nejspíš z tohoto hlediska vycházejí zahraničně politické postoje neokonzervativců vůči stále „hobbesovskému“ světu národních států. Morální koncept Západu a představa o vlastních národních zájmech se později často odrážely v konkrétních programech neokonzervativních politiků při jednáních o odzbrojení, v ekonomických sporech s Evropou nebo v rámci politiky vůči latinskoamerickým zemím.

Podobné názory první generace jistě ovlivnily i pohled mnoha mladších neokonzervativců na roli Spojených států jako „benevolentní impérium“, které jediné může zajistit bezpečnost

sebe a svých spojenců, a to právě díky své široké přítomnosti ve světě. (Kagan 2003) Neokonzervativci tak představují pravý opak zahraničně-bezpečnostních představ starých republikánů a paleo-konzervativních izolacionistů. Tradiční republikánští politici již dříve odmítali neokonzervativce jako „trojské koně“ liberalismu ve svých řadách a hlasitě je kritizovali (například Patrick Buchanan nebo Clyde Wilson). Návaznost konkrétních zahraničněpolitických doktrín druhé generace na ideje starých neokonzervativců (i jejich časté střety s oponenty v rámci širokého konzervativního hnutí) však již nejsou předmětem této práce.

10. Nový nepřítel

První vlna neokonzervativních politiků a intelektuálů dosáhla svého „mocenského“ vrcholu v 80. letech, během prezidentství Ronalda Reagana. Po vítězství ve studené válce tito jestřábové ztratili své hlavní zahraničněpolitické téma (svého nepřítele) a v době působení administrativy populárního demokrata Billa Clintona se spíše potichu „prolínali“ se strukturou opozičních republikánů. Postupně tak v 90. letech silila druhá generace, která jednak vyrůstala z intelektuálního a politického prostředí svých otců (a to doslova v případě spíše konzervativních Johna Podhoretze a Williama Kristola), ale navíc již byla zcela integrální součástí konzervativní Republikánské strany. William Kristol zakládá magazín *The Weekly Standard*, s Robertem Kaganem rozjízďejí *Projekt nového amerického století*, a vytváří tak poměrně široký okruh neokonzervativců a jejich spojenců, např. Paul Wolfowitz, Richard Perle, Douglas Feith, Lewis „Scooter“ Libby nebo Elliott Abrams, Frank Gaffney, Jr. a Michael Ledeen. Takový vývoj však pro první generaci znamená setřesení (nejspíš i po letech k srdci nepřirostlé) nálepky „neokonzervatismus“. V polovině 90. let tak „otcové zakladatelé“ vyhlásují zánik tohoto označení (Kristol 1999: 40; Podhoretz 1996) a vidí své hnutí jako zcela přirozenou součást (obyčejných) konzervativců²⁷. Tato klinická smrt však netrvala dlouho a s teroristickými útoky 11. září 2001 přicházejí i nové výzvy (a noví nepřátelé) pro druhou generaci. Ta bere za své snahy o iniciaci „nové vlny demokratizace“ a za podpory „otců zakladatelů“ (například Podhoretz 2004, 2005) znovu „oživuje“ neokonzervativce v rámci Republikánské strany a při vedení americké zahraniční politiky.

Poznámky

1. V rámci této práce rozdělují neokonzervativní hnutí do dvou (spíše „politických“ než „lidských“) generací, i když jakékoliv „škatalkování“ je pro toto vcelku heterogenní hnutí poměrně obtížné. První generaci odvozují od situace v 70. a 80. letech, politické úspěšnosti neokonzervativců v této době a jejich aktivity při ovlivňování veřejného diskurzu i vládní politiky. V rámci první generace se sešli „otcové zakladatelé“ neokonzervatismu s mladšími a pravcovějšími odborníky na mezinárodní vztahy a zahraniční politiku, mezi nimi např. Richard Perle, Paul Wolfowitz nebo Michael Ledeen. Druhou generaci pak opírám o činnost Williama Kristola a Roberta Kagana a jejich schopnost spojit starší studenoválečné neokonzervativce (opět lidé jako Paul Wolfowitz nebo Frank J. Gaffney), některé realisty a republikánské politiky. Velmi dobře zdůvodnitelné je tedy i členění na 3 generace a to se zařazením skupiny neokonzervativců věkem blízkých Paulu Wolfowitzovi do samostatné generace odlišné od „otců zakladatelů“ na jedné straně a generace „konzervativních neokonzervativců“ okolo Williama Kristola na straně druhé. Členění na dvě generace se v mé práci tedy jeví jako

- jakési zjednodušení, s jehož pomocí se oddělují zásadní politické úspěchy neokonzervativního hnutí. První generace směřovala svou činností k zisku vlivu na politiku administrativy Ronalda Reagana v 80. letech. V 90. letech pak hnutí širěji prorůstalo s Republikánskou stranou a orientovalo se na konzervativní vnitřní a silovou zahraniční politiku, jejímž výsledkem byla na začátku nového století i zahraničněpolitická koncepce současně americké administrativy G. W. Bushe. (Hoder 2006)
2. Seymour M. Lipset ve své studii jedinečnosti Spojených států *Dvousetná zbraň: Rub a líc americké výjimečnosti* ukazuje široký rozkol, který během 60. let rozdělil nejen americké liberály, nekomunistickou levice, ale i samotnou Demokratickou stranu.
 3. Osudy Irvinga Kristola jsou pak z tohoto pohledu poněkud nahnuté, jelikož jeho politická orientace procházela po ose neo-marxista, neo-trockista, neo-socialista, neo-liberál a konečně neo-konzervatívec. (Kristol 1999: 3)
 4. Jako jeden z podstatných faktorů je považováno přesvědčení o systémové revolučnosti probíhajícími protestů. Do čela mnohých iniciativ se totiž dostali radikálové, kteří se nechali „strhnout iluzí, že stojí u zrodu masového revolučního hnutí“. (Lipset 2003: 191)
 5. Nekomunistická levice považovala zásah ve Vietnamu za obranu proti komunistické agresi. Jižní Vietnam měl před válkou labouristickou vládu, která udržovala těsné kontakty na americký odborový svaz AFL–CIO. (Lipset 2003: 202)
 6. Spojené státy americké jsou mezi průmyslovými zeměmi světa výjimečné také tím, že v zásadě zabránily vzniku masové socialistické strany nebo strany pracujících. Tento jev nejen problematizoval marxistické teorie o spojení ekonomické vyspělosti státu a revoluční uvědomělosti jeho pracující třídy, ale dodnes zaměstnává sociology vysvětlující „americkou výjimečnost“ v tomto směru. Široké zdůvodnění provedl například S. M. Lipset ve své knize *Dvousetná zbraň: Rub a líc americké výjimečnosti*, kde důvody neúspěchu amerických socialistů rozdělil do skupin dle společenských a politických faktorů. (Lipset 2003: 90–92) Socialistické a dělnické politické strany se v rámci amerického stranického systému zařadily do skupiny tzv. „třetích stran“. Za druhou nejstarší „třetí stranu“ (první je Strana prohibice) je považována Americká socialistická strana práce, která byla založena již v roce 1876. Toto první celonárodní sdružení (konfederace) rozličných marxistických stran v USA se rozštěpilo a společně s také rozštěpenou Sociálně demokratickou stranou v roce 1901 založily Americkou socialistickou stranu. Podobná štěpení amerických socialistů byla poměrně častá a stala se dalším důvodem jejich relativní slabosti. Socialistické hnutí v Americe bylo mnohem doktrinářštější než strany působící v ostatních demokratických zemích. I Marx a Engels si stěžovali, že se socialisté nechtějí spojit s odbory v jednu velkou dělnickou stranu a nebo že ve velkých městech odmítají spolupráci se sociálnědemokratickými silami. (Lipset 2003: 85–86) Americká socialistická strana se dále štěpila na postojů k bolševické revoluci v Rusku, k situaci v Sovětském svazu nebo později v názorech ke druhé světové válce. Mnozí radikální socialisté byli zatýkáni a vězněni a od strany postupně odpadaly uvědomělejší komunistické skupiny. Socialisté se zapojili i do hnutí za občanská práva a sporu o americkou zahraniční politiku. Vietnam se stal další štěpící linií a socialistické strany se dále rozpadaly a sektářsky bojovaly. Tématu odolnosti USA vůči socialismu se např. S. M. Lipset věnuje i ve svých dalších pracích, viz článek *Why Socialism Failed in the United States*.
 7. Podle Normana Podhoretze však zdaleka nešlo o prvotní relevantní použití tohoto termínu. Podhoretz v článku *Neoconservatism: A Eulogy* napsal, že tento název použil sám již v roce 1963, přičemž „Oxford English Dictionary jeho původ sleduje nazpět, do britského měsíčníku Encounter z roku 1960, kde ho v recenzi užil G. L. Arnold (pseudonym, jehož nějaký čas používal zesnulý George Lichtheim). Jistý dopis uveřejněný v Times Literary Supplement (Londýn) nachází dokonce ještě dřívější použití v textu Dwighta MacDonalda, uveřejněném v časopise Reporter v roce 1952“. (Podhoretz 1996) Shodou okolností v obou těchto časopisech – Encounter a Reporter – působil (ovšem ne v době použití termínu) „duchovní otec“ neokonzervatismu Irving Kristol.
 8. Sociální demokraté podporovali Reaganovu zahraniční politiku zbrojení, vyrovnání armádních potenciálů obou supervelmocí a bránění dalšímu sovětskému expansionismu. Na druhé straně silně opoňovali vnitřní politice administrativy především v oblasti podpory velkých korporací. (viz Right Web)

9. Universita City College v New Yorku byla ve 30. a 40. letech 20. století jedním z center socialistického aktivismu a přezdívalo se jí „poor man’s Harvard“. (Hadar 1991)
10. Dále sociální vědci z významných amerických universit jako Philip Selznick (Berkley), Peter Rossi (Johns Hopkins), Morroe Berger (Princeton), I. Milton Sacks (Brandeis), Lawrence Krader a Bernard Bellush (City University), Seymour Melman (Columbia), Melvin J. Lasky a další. (Kristol 1999: 476)
11. Byli to například James Q. Wilson, Daniel P. Moynihan, Michael Novak, William J. Bennett či George Weigel. Nežidy byli i Jeane Kirkpatrick nebo Richard J. Neuhaus. (Podhoretz 1996)
12. Nejen pomocí, ale i působením Sidneyho Hooka, jehož práce prý Kristolovi pomohly objevit omyly marxismu. (Kristol 1999: 6) Sociálního demokrata Hooka jmenuje Kristol často jako svého dobrého přítele, který mu nejednou pomohl v kariérm růstu. S. M. Lipset jej pak označuje za jednoho z prvotních zástupců neokonzervatismu. Sydney Hook byl touhle nálepkou na začátku 70. let označován svými levicovějšími kolegy.
13. Třídami Leo Strausse a hlavně jeho žáků prošlo více vrcholných úředníků amerických administrativ. Nejznámějším z nich je jistě Paul Wolfowitz.
14. Někteří neokonzervativci se od Straussiánců distancují (Kagan 2006) nebo celkově zpochybňují přímý vliv Straussova učení na větší část neokonzervativního hnutí. (Muravchik 2003b)
15. Jde o významné sociologické práce z „volné trilogie“ – *Konec ideologie* (1960), *Příchod postindustriální společnosti: Pokus o sociální předpověď* (1973) a *Kulturní rozpory kapitalismu* (1976).
16. Samuel Gompers v roce 1886 založil Americkou federaci práce a vtiskl jí svou představu odborového zastoupení dělníků. Bojoval za zlepšení postavení pracujících „tady a teď“, a tak odmítl vliv socialistických intelektuálů, kterým šlo spíše o politickou proměnu celé společnosti než o dělníky samotné, a odmítal i sympatizanty z řad střední třídy, kterým tolik nezáleželo na okamžitém zlepšení podmínek v továrnách. (Muravchik 2003a: 211–222)
17. Především se sociální politikou administrativy prezidenta Lyndona B. Johnsona a s jeho projektem Great Society.
18. Veteráni Goldwaterovy prezidentské kampaně se stali předními politiky Republikánské strany. Například pozdější prezident Reagan se na ní podílel v Kalifornii a prezident Bush st. v Texasu.
19. Tento postoj také nejspíš stojí u počátku sporů těchto dvou hnutí o politiku Spojených států vůči Izraeli. Staří konzervativci skrze své ekonomické brýle vnímali židovský stát spíše negativně kvůli jeho socialistickým základům. (Podhoretz 1996) Neokonzervativci na druhé straně neskrývali sympatie nejen kvůli svým židovským kořenům (což se stane problémem zejména pro druhou generaci), ale hlavně z pohledu jejich zahraničně politického antikomunismu. Izrael byl vnímán jako významný spojenec v oblasti obsazené komunistickým vlivem a velkým množstvím sovětsko-arabských zbraní.
20. Inspirací pro vznik různých „teorií spiknutí“ ohledně neokonzervativního hnutí není jen jejich židovství nebo radikálně levicové začátky, ale i neobvykle husté příbuzenské vztahy. Midge Decter je manželkou Normana Podhoretze, jejich syn John Podhoretz je novinář a bývalý speechwriter prezidentů Reagana a Bushe. Manželka Irvinga Kristola, Gertrude Himmelfarb, je členkou neokonzervativního *American Enterprise Institute* a jejich synem je William Kristol. Ten společně s Robertem Kaganem založili *Projekt nového amerického století*, zásadní instituci druhé generace neokonzervativců. Robert Kagan pochází z tradičně akademicko-vojenské rodiny podporující zbrojení, neokonzervativce a silně postavení Spojených států ve světě – otec Donald Kagan a bratr Frederick Kagan. Atd. rodiny Wurmser, Bryen,...
21. Členem byl i v té době již dvojnásobný guvernér Kalifornie Ronald Reagan. (viz Right Web)
22. Z hlediska Kristolova ideologického „turismu“ je to další a nejspíš závěrečný posun.
23. Jedná se o článek *Confessions of a True, Self-Confessed-Perhaps the Only-„Neoconservative“*. Časopis *Public Opinion* je „firemní“ periodikum neokonzervativního think-tanku *American Enterprise Institute*.
24. Irving Kristol se ve svých vzpomínkách (Kristol 1999: 34–36) chlubi tím, že stál za poskytnutím grantu *American Enterprise Institute* pro ekonoma z redakce *Wall Street Journal* Jude Wanniskiho. Ten pak sepsal knihu *The Way the World Works*, která oslovila nejen mladého republikánského kongresmana Jacka Kampa, ale díky jemu i prezidenta Reagana a politiku jeho administrativy.

25. Neokonzervativci nebyli jediní, kdo kritizovali evropské spojence za jejich štědré sociální systémy a malé investice do zbrojení. Z tohoto pohledu spíše nedůvěřovali svým spojencům v NATO a občas zpochybňovali i samotný význam další existence této organizace. Při jednáních v 90. letech o dalším rozšíření NATO na východ však spíše podporovali posílení vlivu Aliance i tímto směrem. Irving Kristol při kritice evropských států upozorňoval, že pro USA Studená válka nebyla až tak „studená“, jelikož v Koreji a Vietnamu ztratily až 100 000 vojáků. (Kristol 1999: 33)
26. Právě zde, v konfrontaci s evropským systémem sociálního státu, je vidět neokonzervativní pohled na roli sociálního systému. Neokonzervativci akceptovali „kapitalismus jakožto sice nedokonalý, ale přece jen prakticky nejlepší známý ekonomický systém pro zlepšování lidského údělu“ (Meyer – Joch 2003: 213), ale stále hledali v jeho rámci to správné vyvážení poměru státních zásahů a svoobodného jednání občanů.
27. Přes tato prohlášení zůstalo „levé křídlo“ dřívějších neokonzervativců spíše v liberálně-levém prostředí a v „okolí“ Demokratické strany. Mnozí tak nadále podporovali demokratické prezidentské kandidáty McGoverna, Mondala, Cartera nebo i Clintona. (Lipset 2003: 207–209)

Literatura

- Barry, Tom. 2005. *Neocons and Liberals Together, Again*. on-line text (<http://www.worldpress.org/Americas/2030.cfm>).
- Barša, Pavel. 2003. *Hodina impéria*. Brno: Masarykova univerzita.
- Bell, Daniel. 1999. *Kulturní rozpory kapitalismu*. Praha: Sociologické nakladatelství.
- Bennet, William J. 1988. *Our Children and Our Country: improving America's schools and affirming the common culture*. New York: Simon and Schuster.
- Bolton, John. 2003. *American Justice and the International Criminal Court*. on-line text (http://www.findarticles.com/p/articles/mi_m0IAJ/is_2_26/ai_n6110209).
- Bolton, John. 2005. *Beyond the Axis of Evil: Additional Threats from Weapons of Mass Destruction*. On-line text (<http://www.humaneventsonline.com/article.php?id=7125>).
- Buchanan, Patrick J. 2003. *Is the Neoconservative Moment Over?*. on-line text (http://www.amconmag.com/06_16_03/buchanan.html).
- Buchanan, Patrick J. 2003. *Whoose War?*. On-line text (http://www.amconmag.com/03_24_03/cover.html).
- Buchanan, Patrick J. 2004. *Smrt Západu: Jak vymírání obyvatel a invaze přistěhovalců ohrožují naši zemi*. Praha: Mladá fronta.
- Excerpts from 1992 draft „Defense Planning Guidance“*. on-line text (<http://www.pbs.org/wgbh/pages/frontline/shows/iraq/etc/wolf.html>).
- Fukuyama, Francis. 2002. *Konec dějin a poslední člověk*. Praha: Rybka Publishers.
- Glazer, Nathan – Moynihan, Daniel P. Eds. 1963. *Beyond the Melting Pot: The negroes, Puerto Ricans, Jews, Italians, and Irish of New York City*. Cambridge: MIT Press.
- Glazer, Nathan, Ed. 1985. *Clamor at the Gate: The New American Immigration*. San Francisco: ICS Press.
- Glazer, Nathan. 1993. „Is Assimilation Dead?“. In: Rose, P. I. Ed. 1993. *Interminority affairs in the U.S.: Pluralism at the crossroads*. London: Sage Periodical Press.
- Glazer, Nathan. 1999. *Two Cheers for „Asian Values“*. on-line text (http://www.findarticles.com/p/articles/mi_m2751/is_1999_Fall/ai_56750586).
- Green, Stephen. 2004. *Serving Two Flags: Neocons, Israel and the Bush Administration*. on-line text (http://www.wrmea.com/archives/May_2004/0405020.html).
- Hadar, Leon T. 1991. *The Neocons: From the Cold War to the Global Intifada*. on-line text (www.wrmea.com)
- Himmelfarb, Gertrude. 2002. *Idea soucitu: osvícenství britské a francouzské*. Praha: Občanský institut.
- Hoder, Lukáš. 2006. *Vliv neokonzervativců na administrativu Georgie W. Bushe*, bakalářská práce, Brno, Fakulta sociálních studií MU.

- Joch, Roman. 1996. „Americký konzervatismus“. In: Žegklitz, J. Ed. 1996. *Velké postavy politické filosofie*. Praha: Občanský institut.
- Joch, Roman. 2000. *Americká zahraniční politika a role USA ve světě*. Praha: Občanský institut.
- Joch, Roman. 2001. *Američtí státníci dvacátého století*. on-line text (<http://www.obcinst.cz/index.php?a=5&id=199>).
- Joch, Roman. 2003. *Proč právě Irák?*. Praha: Mladá fronta.
- Kagan, Robert – Kristol, William. 1996. *Toward a Neo-Reaganite Foreign Policy*. on-line text (<http://www.ceip.org/people/kagfaff.htm>).
- Kagan, Robert. 2003. *Labyrinth síly a ráj slabosti*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.
- Kagan, Robert. 2006. *I Am Not a Straussian*. on-line text (<http://pqasb.pqarchiver.com/weekly-standard/abstract/982918701.html?did=982918701&FMT=ABS&FMFS=FT:TG:PAGE&date=Feb+6%2C+2006&author=Robert+Kagan&pub=The+Weekly+Standard&desc=I+Am+Not+a+Straussian>).
- Kirkland, Lane. 1984. *Shaping policy for the nation's future*. on-line text (http://www.findarticles.com/p/articles/mi_m1009/is_v91/ai_3473780).
- Kirkpatrick, Jeanne. 1979. „Dictatorship and Double Standards“, *Commentary* 68, č. 5, 34–45.
- Kristol, Irving. 1999. *Neoconservatism: The Autobiography of an Idea*. Chicago: Elephant Paperbacks.
- Kristol, Irving. 1983. *Reflections of a Neoconservative: Looking Back, Looking Ahead*. New York: Basic Books.
- Kristol, Irving. 1995. *American Conservatism 1945–1995. The Public Interest* 30, č. 121, 80–91.
- Lipset, Seymour M. 2000. *Why Socialism Failed in the United States*, on-line text (http://www.aei.org/publications/pubID.16623,filter.all/pub_detail.asp).
- Lipset, Seymour M. 2003. *Dvousečná zbraň*. Praha: Prostor.
- Masopust, Zdeněk. 1989. *Stát a právo USA: Neokonzervativní koncepce*. Praha: Academia.
- Meacham, Jon. 1994. *The GOP's master strategist – William Kristol – Cover Story*. on-line text (<http://static.highbeam.com/w/washingtonmonthly/september011994/thegopsmasterstrategistwilliamkristolcoverstory>).
- Meyer, Frank S. – Joch, Roman. 2003. *Vzpouřa proti revoluci dvacátého století*. Praha: Academia.
- Moynihan, Daniel P. Ed. 1970. *Toward a National Urban Policy*, New York, Basic Books, Inc., Publishers.
- Muravchik, Joshua. 2003a. *Nebe na zemi: Vzestup a pád socialismu*. Praha: Jiří Buchal – BB art.
- Muravchik, Joshua. 2003b. *The Neoconservative Cabal*. on-line text (http://www.aei.org/publications/pubID.19107,filter.all/pub_detail.asp).
- Novak, Michael. 1992. *Duch demokratického kapitalismu*. Praha: Občanský institut.
- Novak, Michael. 1998. *Filosofie svobody*. Praha: Nakladatelství Vyšehrad.
- Nuechterlein, James. 1996. *The End of Neoconservatism*. on-line text (<http://www.firstthings.com/ftissues/ft9605/opinion/thistime.html>).
- Podhoretz, Norman. 1996. „Neoconservatism: A Eulogy“. *Commentary* 101, č. 3, Březen, 19–27.
- Podhoretz, Norman. 2004. *World War IV: How It Started, What It Means, and Why We Have to Win*. on-line text (http://www.commentarymagazine.com/A11802017_1.pdf).
- Podhoretz, Norman. 2005. *The War Against World War IV*. on-line text (http://www.commentarymagazine.com/special/A11902025_1.html).
- Project for the New American Century* (<http://www.newamericancentury.org>).
- Right Web – A Project of the Interhemispheric Resource Center* (<http://rightweb.irc-online.org/index.php>).
- Vilímk, Petr. 2005. „Ideové proměny zahraniční politiky USA. Odkud se vzali američtí neokonzervativci?“. *Revue Politika* III. (XVI.), č. 9, s. 32–35.
- Wattenberg, Ben. J. 1984. *The good news is the bad news is wrong*. New York: Simon and Schuster.
- Wilson, James Q. 1995. *Capitalism and morality – Thirtieth Anniversary Issue*. on-line text (http://www.findarticles.com/p/articles/mi_m0377/is_n121/ai_17489592).